Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 7, 2025
Səh. 214-218

https://doi.org/10.62837/2025.7.214

FIRƏNGIZ FURMAN QIZI QURBANOVA
Azərbaycan Dillər Universiteti, R. Behbudov, 134, Bakı, Azərbaycan
teacher34@yandex.ru

İNGİLİS DİLİNDƏ BİNOMİAL İFADƏLƏR: STRUKTURU VƏ MAHİYYƏTİ

Xülasə:

Binomial ifadələr İngilis dilində mürəkkəb bir linqvistik fenomeni təmsil edir və vahid semantik vahid kimi fəaliyyət göstərən cüt sözlərdən ibarətdir. Bu tədqiqat binomial konstruksiyaların mürəkkəb linqvistik, pragmatik və mədəni aspektlərini araşdırır, onların struktur müxtəlifliyini, semantik incəliklərini və komunikasiyada əhəmiyyətini təhlil edir.

Açar sözlər: binomial, struktur, məna, semantika

Firangiz F. Gurbanova

BINOMIALS IN ENGLISH: STRUCTURE AND ESSENCE

Abstract:

Binomial expressions represent a sophisticated linguistic phenomenon in English, characterized by paired words that function as a unified semantic unit. This study explores binomial constructions' intricate linguistic, pragmatic, and cultural dimensions, examining their structural diversity, semantic nuances, and communicative significance. Binomials can be found in different languages, are widely presented by various set phrases, and their formation and function are of general linguistic character.

Key words: binomials, structure, meaning, semantics

Фирангиз Ф. Гурбанова

Биномиалы в английском языке: структура и важность

Резюме:

Биномиальные выражения представляют собой сложное лингвистическое явление в английском языке, характеризующееся парными словами, которые функционируют как единое семантическое целое. Данное исследование рассматривает сложные лингвистические, прагматические и культурные аспекты биномиальных конструкций, анализируя их структурное разнообразие, семантические нюансы и коммуникативную значимость. Биномиалы встречаются в разных языках, широко представлены разными типами устойчивых выражений, их образование и функционирование носит общелингвистический характер.

Ключевые слова: биномиалы, структура, значение, семантика

Giriş.

İngilis dili çox ölkədə həm ana dili, həm də ikinci və ya xarici dil kimi danışılan beynəlxalq bir dildir. İngilis dili maraqlı tarixi və dilin hər bir səviyyəsində öz əksini tapan müxtəlif quruşlar ilə tanınır. Leksik səviyyə ən cəlbedici bir sahədir. Frazeoloji vahidlərin təhlili dilçiliyin maraqlı və önəmli bir sahəsidir. Idiomlar, atalar sözləri, sabit söz birləşmələri, fraza feilləri və həmçinin binomiallar frazeologiyanın bir hissələridir. Binomiallar ilə eyni mənanı verən bir sıra müxtəlif terminlər mövcuddur. Məsələn, Siam əkizləri (Siamese twins), dönməz binomiallar (irreversible binomials), binomial cütlüklər (binomial pairs), sabit ifadələr (freezes). Binomiallar həmçinin tərkib hissələrinin ardıcıllığının dəyişdirilə bilmədiyi idiomatik ifadə və ya kollokasiya kimi də müəyyən edilə bilər. İngilis dilində binomiyaların öyrənilməsi dilin struktur mürəkkəbliyini və zənginliyini açan maraqlı bir aspekti üzə çıxarır. Binomiyalar—bağlayıcı vasitəsilə birləşdirilmiş söz və ya ifadə cütlükləri—yalnız dil vahidləri kimi deyil, həm də cəmiyyətin dəyərlərini və normalarını əks etdirən mədəni fenomenlər kimi çıxış edir.
İngilis dilində binomiya anlayışı adətən bağlayıcılarla birləşdirilən və sabit ardıcıllıq nümayiş etdirən söz cütlüklərini ifadə edir.

Binomialların başa düşülməsi onların gündəlik ünsiyyətdə necə istifadə edildiyini və daha geniş dil çərçivəsində hansı rolu oynadığını araşdırmağı tələb edir. Bu, sintaksis, semantika və hətta ritm kimi aspektlərdə müəyyən qanunauyğunluqları üzə çıxarır.

Bu cütlüklərin öyrənilməsi yalnız onların linqvistik əhəmiyyətini vurğulamaqla kifayətlənmir, eyni zamanda onların yazılı və şifahi ifadə aydınlığını və ifadəliliyini artırmaq potensialına da işıq salır. Adətən *"and" və ya "or"* kimi bağlayıcılarla birləşdirilmiş iki əks elementdən ibarət olan bu ifadələr nitqin təsir gücünü artıran tarazlıq nümayiş etdirir. Beləliklə, bu təhlilin məqsədi binomiyaların mahiyyətini və çoxşaxəli istifadəsini araşdırmaq, onların İngilis dilinə verdiyi töhfəni daha dərindən dəyərləndirməyə sövq etməkdir. İngilis dilində binomialların quruluşu və formalaşması müxtəlif linqvistik qaydalar və üstünlüklər əsasında tənzimlənir. Hər bir binomial iki elementdən ibarət olur və onların yerləşdirilməsi tezlik, semantik xüsusiyyətlər və fonoloji prinsiplər kimi kriteriyalara əsaslanır. Araşdırdığımız ifadələrin əsas xüsusiyyəti onların binar strukturuna malik olmasıdır. Qəbul edilir ki, binomial cütlüklərə olan maraq XX-ci əsrin 50-ci illərində yaranmış və Yakov Malkiel, Dwight Bolinger, William Cooper və John Ross, Marita Gustafsson kimi Qərb tədqiqatçılarının adları ilə bağlıdır. "Binomial" termini ilk dəfə 1959-cu ildə dilçilik termini kimi Yakov Malkiel tərəfindən istifadə edilmiş və o, bunu— *"eyni formal sinfə aid olan, eyni sintaktik iyerarxiya səviyyəsində yerləşən və adətən müəyyən bir leksik vasitə ilə birləşdirilən iki sözün ardıcıllığı"* [4] kimi müəyyən etmişdir. O, həmçinin binomial resursları əsasən geri qaytarıla bilən və geri qaytarıla bilməyən, sabit (formalaşmış) və qeyri-sabit (formalaşmamış) olaraq təsnif etmişdir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 7, 2025
Səh. 214-218

Sara Banin Benor, mövzunun tarixini ətraflı təhlil edərək, binomialların öyrənilməsinin əsas istiqamətlərini müəyyən etmişdir [1].

Binomialların strukturu və mahiyyəti.

Gəlin əvvəlki tədqiqatlarda üstünlük təşkil edən aspektlərə daha ətraflı nəzər salaq:

— **Semantik aspekt**, burada dilçilərin diqqəti binomial ifadələrin komponentləri arasındakı semantik əlaqənin təhlilinə yönəlir və onların semantik təsnifatını aparmağa cəhd edilir. Bu baxımdan komponentlər arasında aşağıdakı əlaqə növləri fərqləndirilir:

-Semantik oppozisiya (*semantic opposition*) *-rich and poor* (*varlı və kasıb); love and hate* (*sevgi və nifrət)*

-Semantik eynilik (*semantic homosemy*) - *fair and just (ədalətli və doğru); safe and secure (təhlükəsiz və etibarlı)*

-Semantik tamamlayıcılıq (əlavə) (*semantic complementation*) - *husband and wife (ər- arvad; cause and effect (səbəb və nəticə)*

-Semantik daxilolma (*semantic hyponymy*) - *poetry and literature (poeziya və ədəbiyyat); car and vehicle (maşın və nəqliyyat vasitəsi)*

— **Fonetik aspekt**, burada alliterasiya (samit səslərin uyğunluğu) kimi eufonik vasitələrin istifadəsi baxımından təhlil edilir.

Onlar müxtəlif funksiyalarda çıxış edə bilərlər:

— **İdiomlar (idioms):** *December and May — "uyğunsuz nikah" (yaşlı ər və gənc arvad);*

— **Leksik kollokasiyalar (lexical collocations):** *sick and tired — "canından bezmək", here and there — "ora-bura"*;

— **Deyimlər və klişelər (set phrases and clichés):** *trick-or-treat — "şirniyyat ya da oyun", rise and shine! — "işə başla!"*;

— **Ştamplar (formulaic expressions):** *rank and file — "adi işçilər, sıravi üzvlər", assets and liabilities — "aktivlər və passivlər", null and void — "qüvvəsini itirmiş"*;

— **Atalar sözləri və deyimlər (proverbs and sayings):** *live and learn — "nə qədər yaşasan, o qədər öyrənərsən", last but not least — "sonuncu, lakin az əhəmiyyətli olmayan";*

Yuxarıda məqalədə qeyd edildiyi kimi, binomialların əksəriyyəti quruluşunda *"and"(və) və "or"(ya)* bağlayıcılarını ehtiva edir, lakin bir sıra digər nümunələr də mövcuddur. Nümünə:

Dusk till dawn (axşamdan sübhə qədər), floor to ceiling (yerdən tavana qədər), beginning to end (başdan sona qədər), tit for tat (eynilə cavab vermək, gözə göz, dişə diş), day by day (gündən-günə, tədricən), so far so good (hələki hər şey yaxşıdır), etc.

İndi gəlin binomial quruluş növlərinə nəzər salaq. Binomialların quruluş növləri:

1. İsim+İsim- <u>*Kith and kin*</u> (*friends and family-qohum--əqraba*). He invited all his kith and kin to the wedding. O, toyuna dost əqrabanı çağırdı.

2. Sifət+Sifət- *Safe and sound (completely unharmed-sağ-salamat).* They arrived home safe and sound. Onlar evlərinə sağ-salamat gəldilər.

3. Feil+Feil- *Hustle and bustle (busy,noisy activity- təlaş,tələsmə).* The hustle and bustle of city life. Şəhər həyatının təlaşı.

4. Sözönü+Sözönü- *In and out (moving back and forth-ora-bura). He was going in and out of the room. O, otaqda ora-bura gəzirdi.*

5. Zərf+Zərf- *Slowly but surely (gradually and certainly- yavaş amma dəqiq). Slowly but surely, we're making progress.*

6. Ritmik Birləşmələr- *Teeny-weeny (very small- xırda).* A teeny-weeny mistake. *Xırda səhv.*

7. Qarşılıqlı Birləşmələr - *Stop and go (intermittent movement-vaxtaşırı). Rush hour traffic is always stop and go.*

8. Təsviri Birləşmələr- *Neat and tidy (very clean and organized-səliqə-salman). She keeps her room neat and tidy.*

9. Hərəkət yönümlü Birləşmələr - *Buy and sell (traiding activities-alqı-satqı). He makes a living by buy and sell transactions.*

10. Əhatəli (Comprehensive) Birləşmələr - *Bits and pieces (various small items-xırda-para şeylər). Collecting bits and pieces for the project is boring.*

11. Emfatik Birləşmələr- *Far and wide (everywhere -hər bir tərəfdə). I searched far and wide for the solution.*

12. Hissi (Duyğuya aid) Birləşmələr - *Sights and sounds (visual and auditory experiences-görüntülər və səslər). Enjoying the sights and sounds of the city helps me.*

13. Emosional Birləşmələr - *Ups and downs (varying experiences-uğurlar və çətinliklər). Life is full of ups and downs.*

14. Əhatəli Təsvirlər- *Vim and vigor (energy and enthusiasm-güc və enerji). He approached the task with vim and vigor.*

15. Son Birləşmələr (Final Combinations) - *Here and there (in various places-orda burda).* I can find it here and there. *Now and then (occasionally-arada-bir). We meet now and then for coffee. Sooner or later (eventually-axırda, sonda). Sooner or later, the truth will come out.*

Binomiallar ünsiyyətdə çoxşaxəli funksiyalara malikdir və həm şifahi, həm də yazılı nitqdə aşkarlıq, ritm və vurğunun gücləndirilməsinə kömək edir. Oxşar söz və ya ifadələrin qoşalaşdırılması balans və harmoniya hissi yaradır, bu da məlumatın yadda qalan və cəlbedici olmasını təmin edir. Binomialların istifadəsi mətnin axıcılığını artırır, mürəkkəb ideyaların daha anlaşıqlı və əlçatan olmasına şərait yaradır.

Binomialların əhəmiyyəti sadəcə leksik vahidlərin qoşalaşması ilə məhdudlaşmır; onlar fərqli kontekstlərdə sözlərin düzülüşünü müəyyən edən dərin semantik quruluşları və fonoloji qanunauyğunluqları əks etdirir. Bundan əlavə,

binomialların müəyyən sintaktik qaydalara uyğunlaşmaq meyli fonoloji effektlər yaradır və bu quruluş onların tələffüzünü və yadda saxlanmasını asanlaşdırır.

Nəticə.

İngilis dilindəki binomial ifadələr sabit quruluşlu ifadələrdir və özünəməxsus semantik, fonetik və struktur xüsusiyyətlərə malikdir. Onlar dili zənginləşdirməkdə mühüm rol oynayır və ingilis dili danışanların dil və mədəni kontekstinə dair mühüm məlumatlar təqdim edir. Yuxarıda deyilənləri yekunlaşdıraraq bir daha vurğulamaq lazımdır ki, binomiallar aşağıdakı struktur-semantik xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunur: bütövlük, iki əsas komponent arasında bərabər əlaqənin mövcudluğu, nitqdə sabitlik və hazır formada istifadə olunma, semantik yığcamlıq və tamamlanmış forma, xarakterik fonetik quruluş. Ümumi dilçilik xüsusiyyətləri ilə yanaşı, ingilis dilindəki binomial konstruksiyalar həmin dilin daşıyıcısının dünyagörüşünü əks etdirən spesifik xüsusiyyətlərə də malikdir. Binomiallar müxtəlif koqnitiv dilçilik sahələrində fəal şəkildə tədqiq olunur. Ümumi tədqiqat nəticələri göstərir ki, binomialların işlənmə mexanizmləri iki səviyyəyə bölünə bilər: sintaktik və leksik.

Ədəbiyyat

1. Banin Benor Sarah The Chicken or the Egg? A Probabilistic Analysis of English Binomials Edinburgh: University of Edinburgh, 2000, 57 p.
2. Joanna Kopaczyk, Hans Sauer Binomials in the History of English, Cambridge University Press, 2017, 371 p.
3. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Уч. Пос., 3-е изд., Дубна: Феникс, 2005, 488 с.
4. Malkiel Y. Essays on linguistics. Berkeley-Los Angeles, 1968.
5. Malkiel Y. Studies in irreversible binomials // Lingua 8. 1959. - P. 1 13-160.
6. Петрова В.А. Структурно-семантические особенности биномиальных образований в английском языке Ученые записки Новгородского государственного университета имени Ярослава мудрого. №3(15). 2018
7. Слюсарь Н.А. Экспериментальные исследования грамматики словосочетания с буквальным и небуквальным значением. Вопросы языкознания. 2017. № 3. С.83-98

Rəyçi: prof. Vəliyeva N.Ç.